

23.06.2003 HØRINGSUTTALELSE FRA UNIVERSITETET I BERGEN

Fra oppnevnt ad hoc arbeidsgruppe

Kai Krüger, Jur fak (leder)

Kari Lien Garnes, UBB

Halvor Kongshavn, UBB

Trine Moe, HF

Inger Gjesdahl Forskningsavd UiB

Siri Jansen, Bergen Museum

Knut Olav Aslaksen, Senter for videre- og etterutdanning

Hilde Bretvin, Kollegiesekretariatet, UiB

Per Gunnar Hillesøy, Kollegiesekretariatet, UiB

Sekretær: Torunn Valen Mikalsen, Kollegiesekretariatet, UiB

Utvalget har holdt to møter, den 17.6. og den 20.6. 2003. Forslaget er enstemmig.

Vedrørende foreslåtte endringer i åndsverklovens §§ 17-17b har gruppen fått innspill fra stipendiatene Søren Wiig og Beate S Christiansen ved Det juridiske fakultet

HØRING – ENDRINGER I ÅNDSVERKLOVEN M M SOM FØLGE AV EUROPAPARLAMENTETS- OG RÅDS DIREKTIV 2001/29/EF

Innhold

<u>Lovfestning av tretrinnsstesten? Til Høringsnotatets pkt 1-2 (s 4-14)</u>	3
<u>Samtykke, individuelle avtaler og tolknings spørsmål i arbeidsforhold innen UH-området</u>	4
<u>Begrepsbruk: Visning/fremføring/tilgjengeliggjøring. Til Høringsnotatets pkt 3.2. (s 18-24) – utk § 2 tredje ledd, jf § 13b og § 21</u>	5
<u>Lovlighetsforutsetningen. Til Høringsnotatets pkt 3.4.1. (s 15-27) – utk § 11 tredje ledd</u>	5
<u>Privatbrukskopiering. Til Høringsnotatets pkt 3.4.2. (s 15-27) – utk §§ 12a – 12c</u>	6
a. <u>Institusjonskopiering og privat yrkesbrukskopiering – Høringsnotat et s 29</u>	6
b. <u>Noter og musikkmateriale – Dir Art 5 nr 2 (a) – Høringsnotat et s 29 og s 77-78</u>	7
c. <u>Klargjøring – åvl/utk §§ 12, 16 annet ledd, § 16a</u>	8
d. <u>Oppgjørsordning – Høringsnotat et s 31-32</u>	8
<u>Undervisningsvirksomhet og eksamen. Til Høringsnotatets pkt 3.4.3. (s 34-36) – utk §§ 13 flg</u>	8
a. <u>Utlekking på nett - interessekonflikter</u>	8
b. <u>Lovens forhold til avtaler og ansettelsesvilkår</u>	9
c. <u>Interaktiv undervisning og andre moderne undervisningsformer – forholdet til åvl / utk § 21 tredje ledd</u>	9
d. <u>Undervisning og eksamen – særlig om musikkverk – Høringsnotat s 82</u>	9
e. <u>Fjernundervisning – Høringsnotat s 35-36, jf s 45</u>	10
<u>Nye regler om bibliotek, arkiv, museer og undervisningsinstitusjoner. Til Høringsnotatets pkt 3.4.6. (s 38-42) – utk §§ 16 og 16a</u>	11
a. <u>Avgrensninger</u>	11
b. <u>Forskriftshjemmel – utk § 16 første ledd</u>	11
c. <u>Terminaltilbud for både bibliotek og undervisningsinstitusjoner– utk § 16 annet ledd, jf Dir Art 5 nr 2 (c) og (n) – Høringsnotat s 40-41 og s 80</u>	12
d. <u>Museer -</u>	13
e. <u>Eksemplar og nettilgang for verk i bibliotek – utk § 16a – Høringsnotat et s 42 og s 80</u>	13
f. <u>Digital overføring i bibliotekssamarbeid?</u>	13
<u>Bruk av verk for funksjonshemmede. (s 42-43) – utk §§ 17 – 17b</u>	14
<u>Samleverk – kompendier – Høringsnotat et pkt 3.4.10.</u>	15
<u>Kunstverk – fotografiske verk – Høringsnotatet pkt 3.4.10.</u>	15

<u>Avtalelisensordningen – utk Kap 2a. Avregningsordninger. Subsidiær nemndslisens –</u>	
<u>Dir Preamble Recital 46</u>	16
<u>a. Fribruk og dobbelt registrering</u>	16
<u>b. Subsidiær nemndslisens</u>	16

Departementets høringsnotat – brev 14.4.2003.

Universitetet i Bergen (UiB) har følgende bemerkninger til høringsnotatet og forslaget til lovendringer. Bemerkningene følger systematikken i høringsnotatet. Konkrete kommentarer til lovforslaget vil være markert særskilt.

Bemerkningene er i første rekke innrettet på forsknings-, formidlings- og undervisningsvirksomheten i universitets- og høyskolemiljøer (UH-sektoren).

Bemerkningene er ment å skulle begrense seg til det spillerom norsk lovgiver har. Eventuell misnøye eller kritikk rettet mot direktivets løsninger, slik disse nå søkes gjennomført ved lovforslaget, vil falle utenfor hva man kan forvente å oppnå ved den pågående lovreform, dette siden direktivet er tatt inn som en forpliktende del av EØS-avtalen og dermed skal innarbeides med forutsatt trinnhøyde etter EØS-lovens § 2. Det endelige ansvar for at lovendringene stemmer med direktivet påhviler den lovgivende myndighet og dermed i praksis departementet.

I avsnittet om bibliotekstjenester er det en ulempe at høringsuttalelsen bare kan berøre forskriftshjemmelen i utk § 16 sett opp mot gjeldende forskrift av 21.12.2002, som må forventes å bli liberalisert i tråd med hovedintensjonen for den aktuelle lovreform.

På enkelte punkter fremkommer bemerkninger som ikke knytter seg direkte til høringsnotatet eller substansen i det fremlagte lovforslag.

Lovreformen vedrører ikke programvare eller databaser, jf Direktivets Art 1 nr 2 om forholdet mellom direktivet og henholdsvis programvaredirektivet Dir 91/250/EF og databasedirektivet Dir 96/9/EF. Vi har derfor ikke kommentert ønskeligheten av eventuelle presiseringer i åndsverkloven på disse områder.¹

Lovfestning av tretrinns-testen? Til Høringsnotatets pkt 1-2 (s 4-14)

UiB representerer som andre institusjoner innen universitets- og høyskolesektoren både rettighetshavere (typisk forfattere) og brukere (studenter, forskere og publikum ved formidling). Disse institusjoner kan derfor ikke forventes å representere bestemte partsinteresser ved den forestående lovreform. Vi har derfor merket oss det som står i Høringsnotatet på s 7 om at når regelverket skal tilpasses dagens IKT-scenarier, må det tilstrebes en balanse mellom rettighetshavernes interesser og generelle samfunnsmessige hensyn. Lovreformen vil bestå i en betydelig utvidelse av tilgjengeligheten for verk derved at det åpnes for digitale utnyttelsesmåter, særlig ved lovutkastets (utk) § 13b om

¹ Så som at det råder uklarhet mht hvor langt åvl § 39g om overgang til arbeidsgiver skal gjelde fullt ut på universitets- og høyskoleområdet, jf Ot prp nr 84 (1991-92) s 21 samt at det kan være tilsvarende uklart når databaser istandbragt av enkeltforskere ved bruk av arbeidsgivers IT ligger i sameie eller under forskerens enerådighet, jf åvl § 43.

avtalelisensordninger for undervisningsbruk og ved § 16a om tilsvarende digital tilgjengeliggjøring av verk i bibliotek. Dagens avtalelisensordning forutsettes i denne sammenheng å være i samsvar med Dir 2001/29/EF (direktivet) Preamble Recital (18).² Allikevel er det klart at en avtalelisensordning med det omfang som det nå legges opp til, vil representere en vesentlig innskrenkning i rettighetshavernes råderett over egne verk. UiB minner om at ”tretrinnssteden” i Dir Art 5 nr 5 (som viderefører Bern-konvensjonens tilsvarende Art 9bis)³ i virkeligheten allikevel overstyrer både eksisterende unntak og begrensninger og rekkevidden av de forslag som nå fremsettes. Det forutsettes at ”tretrinnssteden” i fortsettelsen skal være et avtaleanliggende mellom rettighetshaverorganisasjonen så som Kopinor og brukerne. *UiB vil foretrekke at de viktige prinsipper som er nedfelt direktivets Art 5.5. snarere hører hjemme i lovteksten enn på avtalenivå.* Tretrinnssteden er i seg selv en EØS-forpliktelse og bør derfor gis slik *trinnhøyde som EØS-lovens § 2 forutsetter*, noe som etter vår oppfatning ikke ivaretas tilfredsstillende ved fortsatt å henvise vernenivået til avtale. Recital (18) i direktivets Preamble inngår ikke i selve teksten slik Art 5.5. gjør.

Samtykke, individuelle avtaler og tolkningsspørsmål i arbeidsforhold innen UH-området

Avtalelisensordninger står tilbake både for lovlig fribruk og for konkret samtykke fra rettighetshavere eller der det ellers ville gjelde et forbud eller tvangslisens. Slike ordninger kan bestå i *samtykke* til fri bruk – eller i at det *individuell* avtales et vederlag for bruken. Vi ser ikke bort fra at det i mange forhold kan vise seg ønskelig å styre rettighetsklarering utenom de kollektive ordningene, noe det er full adgang til. Lovreformen må derfor ikke skape det inntrykk at kompensasjon *bare* kan skje gjennom de lovregulert avtalelisens. Vi savner en slik presisering i Høringsnotatet og ber om at departementet klargjør dette i proposisjonen. Synspunktet har også sammenheng med rutine for innrapportering av kopiomfang til Kopinor, jf om denne nedenfor.

UiB vil i forlengelsen av dette minne om at verken Bern-konvensjonen eller direktivet berører *interne* rettighetsposisjoner innen universitets- og høyskoleområdet nedfelt i *avtaleordninger*. Ved dette står lovreformen tilbake både for konkrete avtaler om f eks rettighetsdisponering både i undervisning og i oppdragsforskning og for en naturlig fortolkning av avtaleforholdet mellom institusjon og dens ansatte. Kommersialisering innen teknologiområdet er tilrettelagt ved den nylig gjennomførte lovendring i arbeidstageroppfinnerloven, der forskerunntaket nå er fjernet. Universitets- og Høyskolerådet (UHR) har nedsatt en arbeidsgruppe som i fortsettelsen utreder rettighetsposisjoner for universitets- og høyskoleansatt vitenskapelig personale innen opphavsrettsområdet (ledet av advokat *Arne Ringnes*). Avtalebestemte rettighetsposisjoner berøres ikke av den aktuelle lovreform, *og også dette bør etter vår oppfatning for å unngå misforståelser presiseres i forarbeidet til den forestående lovreform.*

² “This Directive is without prejudice to the arrangements in the Member States concerning the management of rights such as extended collective licences.”

³ “The exceptions and limitations provided for in paragraphs 1, 2, 3 and 4 shall only be applied in certain special cases which do not conflict with a normal exploitation of the work or other subject-matter and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the rightholder.”

Begrepsbruk: Visning/fremføring/tilgjengeliggjøring. Til Høringsnotatets pkt 3.2. (s 18-24) – utk § 2 tredje ledd, jf § 13b og § 21

I en undervisningssituasjon åpen for almenheten (f eks ved normalt offentlige forelesninger) er grensen mellom tilgjengeliggjøring, visning og fremføring ikke innlysende klar. Sondringene har etter utk betydning for rettsvirkninger derved at § 21 om *offentlig fremføring av utgitt verk* - f eks boktekst eller billedmateriale (som etter utk går foran § 13b, men med konkrete verkbegrensninger satt i utk § 21 tredje ledd) - også i fortsettelsen forutsettes å skulle skje som *ikke-ervervsmessig undervisning* uten avtalelisens, mens *visning* og *tilgjengeliggjøring* ved fremføring som ikke faller under § 21 bare kan skje med avtalelisens (§ 36). I Høringsnotat et s 22, jf s 75, klargjøres imidlertid at begrepet *fremføring* (som ved undervisning altså ikke følger avtalelisens) skal omfatte både "on demand" tilgjengeliggjøring f eks digitalt, på nett eller ved bruk av hjelpemidler til å projisere utgitt verk på lerret (formentlig overhead, slides, scanner, tekstleser), særlig ved bemerkningen s 75 til utk § 2 om at

"All indirekte visning faller innunder fremføringsretten i bokstav c), f eks digital overføring via nettverk, skjermgjengivelse av et eksemplar fra en fysisk bærer (diskett e.l.), utsendelse av fjernsynssignaler eller projisering av verket på lerret.

UiB har antatt at intensjonen med undervisningshjemmelen i utk § 13b har vært å utvide undervisningsbruk ved f eks digitale teknikker, men slik at rettighetshaverne her skal kompenseres gjennom avtalelisensordningen. Vi mener at dette prinsippet må stå fast i fortsettelsen. Kjerneområdet for § 13b vil være produksjon eller organisering av undervisningsmateriale, men ved moderne undervisningsformer så som interaktiv læring vil grensen mellom området for utk § 13b og virkeområdet for § 21 kunne bli nokså flytende. Siden skillet vedrører rekkevidden av avtalelisensordningen, oppstår her et *behov for motivklargjøring*.

Lovlighetsforutsetningen. Til Høringsnotatets pkt 3.4.1. (s 15-27) – utk § 11 tredje ledd

Med henvisning til "tretrinnsstesten" (Dir Art 5 nr 5) forslås at det nå lovfestes et krav om *lovlig kopieringsgrunnlag* for eksemplarframstilling. UiB støtter den argumentasjon som anføres for en slik klargjøring, men minner om at en regel som den foreslåtte ikke bare vil gjelde innenfor det private område, men også når det gjøres bruk av verk i undervisning eller formidling i bibliotek og museum. Det bør presiseres i forarbeidene at lovstridsforutsetningen ikke bare må ses i lys av den begrensede rekkevidde av sanksjonsreglene (åvl Kap 7), men også må relateres til praktiske handlingsregler. *Det bør presiseres i forarbeidet at bestemmelsen ikke er ment å legge utvidet kontroll- eller undersøkelsesplikt på aktører innen undervisning og bibliotek*, jf at åvl § 54 gjelder både forsettlig og uaktsom overtredelse av bestemmelsene i lovens første og annet kapittel.

Privatbrukskopiering. Til Høringsnotatets pkt 3.4.2. (s 15-27) – utk §§ 12a – 12c*a. Institusjonskopiering og privat yrkesbrukskopiering – Høringsnotat et s 29*

Innen UH-området er den mest praktiske form for privatbrukskopiering etter åvl § 12, dels ved forskeres kopiering av verk i egen virksomhet, dels ved studentenes kopiering til studiebruk.

Det er ikke foreslått endringer i åvl § 12 første ledd om rett til privatbrukskopiering av offentliggjort verk. Lovens formulering ”kan enkelte eksemplarer av et offentliggjort verk fremstilles til privat bruk” dekker både konvensjonell fotokopiering og eksemplarfremstilling fra en digital versjon av verket, i praksis ved at det tas papirutskrift fra et skjermbilde. Hvis meningen er at uttrykket heretter må avgrenses overfor nedlastning og utskrift fra skjermbilde av en digital tekst, f eks i en biblioteksbruker-situasjon etter utk § 16 annet ledd, bør dette klargjøres, særlig siden lovreformen legger opp til indirekte vederlag ved at det tenkes lagt avgift på kopiutstyr (oppgjørsalternativ A), noe som ikke uten videre kan gjøres når det tas utskrift fra et skjermbilde. I Høringsutkastet er det (s 80) forutsatt at brukeren ikke kan ta digital kopi i biblioteket, dvs f eks verken kopiere til diskett eller bruk av verket som vedlegg til e-mail, f eks til egen PC. Direktivets Art 5 nr 1. omhandler og gir hjemmel for efemer kopiering når det er tale om ”transient or incidental (and) integral and essential part of a technological process and whose purpose is to enable...lawful use.” Det bør i det endelige lovforarbeid klargjøres både hvor lovlighetsgrensen menes å gå både i forhold til Dir Art 5.1.⁴ (som ikke er fravikelig) og den konkrete rekkevidde departementets forslag om en noe mer vidtgående begrensning enn den som følger av hjemmelen i Dir Art 5 nr 2 (b) (som kan fravikes i mer restriktiv retning).⁵

UiB vil reservere seg mot uttalelsen i Høringsnotat et s 29 om forholdet til lovens § 14 om at

”...det vil skje en viss innstramning når det gjelder adgangen til kopiering til personlig yrkesmessig bruk.”

Innenfor forskermiljøene har det vært en entydig forståelse at enhver kopiering av verk til bruk for eget forfatterskap, utredninger m v har vært å anse som dekket av ordlyden i gjeldende åvl § 12.⁶ Slik kopiering er blitt registrert og innrapportert på vanlig måte til

⁴ “Temporary acts of reproduction referred to in Article 2, which are transient or incidental [and] an integral and essential part of a technological process and whose sole purpose is to enable:

(a) a transmission in a network between third parties by an intermediary, or

(b) a lawful use

of a work or other subject-matter to be made, and which have no independent economic significance, shall be exempted from the reproduction right provided for in Article 2.”

⁵ “Member States may provide for exceptions or limitations to the reproduction right provided for in Article 2 in the following cases:

(b) in respect of reproductions on any medium made by a natural person for private use and for ends that are neither directly nor indirectly commercial, on condition that the rightholders receive fair compensation which takes account of the application or non-application of technological measures referred to in Article 6 to the work or subject-matter concerned.”

⁶ Jfr til dette *T Steen* “Eksemplarfremstilling av litterære verk til privat bruk” *CompLex* 1/97 s 34-41, særlig s 38.

Kopinor, som deretter har gjort *fradrag* på linje med tilsvarende *fradrag* for studenters privatkopiering.

Men siden institusjonskopiering etter § 14 skjer med avtalelisens og privatkopiering etter § 12 heretter forutsettes å skje under ordninger som beskrevet i utk §§ 12a-12c (jf direktivets krav om ”fair compensation” Art 5 nr 2 (b) sammenholdt med Preamble Recital (18)), får denne avgrensning muligens begrenset praktisk betydning.

Vi vil allikevel reise spørsmålet om ikke forskningskopier representerer et så vidt beskjedent inngrep at slik eksemplarframstilling bør kunne unntas overhodet fra kompensasjonsordninger, jf Direktivets Preamble Recital (35).⁷ Det vil i praksis handle om et nasjonalt og internasjonalt marked for utveksling av dokumentasjon der aktørene vil være vekselvis i giver- og mottagerposisjon. Dir Art 6 nr 4 er i denne sammenhengen ment som en sikring mot at privatbrukshjemler blir gjort illusoriske ved digitale kopisperrer o l. Dette aspektet bør tas for øye i det videre arbeid med lovreformen.

b. Noter og musikkmateriale – Dir Art 5 nr 2 (a) – Høringsnotat et s 29 og s 77-78

UiB påpeker at direktivet Art 5 nr 2 (a) generelt synes å være til hinder for at det åpnes for eksemplarframstilling av ”sheet musikk” (noter o l). Det kan derfor synes inkonsekvent at lovutkastet uten å gjengi dette åpenbart forutsetter at en streng tolkning av ”fremmed hjelp”-regelen for musikk i fortsettelsen er tilstrekkelig her, f eks at *bruk av oppstilte kopimaskiner med eller uten brukerbetaling* anses som fremmed hjelp, dette etter forutsetninger som til nå har vært lagt til grunn, jf Ot prp nr 15 (1994-95) på s 110.

Direktivets Preamble Recital (18) forutsetter som nevnt at gjeldende avtalelisensordninger kan opprettholdes også etter direktivet. Ved dette er det uklart om direktivets særregel i Art 5 nr 2 (a) skal leses som en absolutt forbudsregel eller om man i fortsettelsen kan ha en avtalelisensordning også for noter. I så fall er det inkonsekvent at noter nevnes særskilt. I sin kontekst ligger det nærmest å lese direktivet slik at nasjonal lovgiver ikke *kan* åpne for musikkopier selv med ”fair compensation”, siden dette er den ellers gjeldende hovedregel om privatbrukskopiering. Det er iallfall en svakhet at dette forhold ikke er omtalt i Høringsnotatet og UiB ber om at departementet klargjør hvordan man ser på rekkevidden av Dir Art 5 nr 2 (a). Man kan f eks tenke seg en lisensordning der organisasjonen forvalter rettighetshavernes interesser ved rammesamtykke eller samtykke i hvert tilfelle. Slik lovutkastet nå fremstår, vil det være adgang til privatbrukskopiering av musikkmateriale (noter) så fremt det ikke benyttes ”fremmed hjelp”. Den tradisjonelle forståelse av ”fremmed hjelp” er meget streng og dermed i strid med vanlig språkbruk, slik at det etter vår oppfatning bør overveies å gi en mer

⁷ “In certain cases of exceptions or limitations, rightholders should receive fair compensation to compensate them adequately for the use made of their protected works or other subject-matter. When determining the form, detailed arrangements and possible level of such fair compensation, account should be taken of the particular circumstances of each case. When evaluating these circumstances, a valuable criterion would be the possible harm to the rightholders resulting from the act in question. In cases where rightholders have already received payment in some other form, for instance as part of a licence fee, no specific or separate payment may be due. The level of fair compensation should take full account of the degree of use of technological protection measures referred to in this Directive. In certain situations where the prejudice to the rightholder would be minimal, no obligation for payment may arise.”

konkret presisering i § 12 tredje ledd. Siste punktum i dagens bestemmelse (som ikke omfattes av den pågående lovreform) er åpenbart ikke klargjørende nok.

c. Klargjøringer – åvl/utk §§ 12, 16 annet ledd, § 16a

I universitets- og biblioteksmiljøer råder det adskillig usikkerhet omkring avgrensning av ulike brukssituasjoner som følger forskjellige regler. Det ville være til nytte dersom man i lovmotivene benyttet anledningen til å presisere virkeområdene for følgende kategorier av praktiske typetilfelle innen forskning, undervisning og privat studiebruk, som i praksis lett glir over i hverandre;

- (1) Privatbrukskopiering og institusjonskopiering *uten fremmed hjelp* (§ 12 og § 14) i streng forståelse – fri, etter dep utk også for noter og musikk, men avgrenset overfor bibliotekstjenester;
- (2) Privatbruksfotokopiering *ved fremmed hjelp i streng forståelse* – enhver teknisk eller menneskelig bistand – fri, dvs også i en biblioteksbrukersituasjon,⁸ men ikke for verk som listes i § 12 tredje ledd, og for rene bibliotekstjenester med avgrensning overfor § 16 og utk § 16a ((3) og (5));
- (3) *Tilgjengeliggjøring til forskning og studiebruk i bibliotek, museum eller i undervisningsinstitusjon* lokalt, analogt eller digitalt fra egne samlinger – kan fristilles i forskrift med hjemmel i § 16 annet ledd, formentlig også med lovmessig adgang til fremstilling av privatbrukseksemplar med hjemmel i § 12;
- (4) *Digital fremskaffelse av eksemplar ved såkalt "kontrollert fjernlån"* fra samarbeidsbibliotek av verk til lokal bruk etter § 16 annet ledd – forbudt etter gjeldende rett, rekkevidden av privatbruksregelen i åvl § 12 noe uavklart etter lovforslaget (nedenfor om utk § 16 og § 16a);
- (5) *Biblioteksframstilling eller digital tilgjengeliggjøring* generelt – avtalelisens etter § 16a;
- (6) *Undervisnings- eller eksamensbruk av verk i bibliotek* – avtalelisens etter hhv §§ 13a - 13b, fremføringsrett etter § 21.

d. Oppgjørsordning – Høringsnotat et s 31-32

UiB støtter høringsnotatets Alternativ A som nøkkel for fordeling til de opphavsberettigede (utk §§ 12a-12c). Dels fordi man allerede har en avtalelisensordning som administreres av f eks Kopinor, dels fordi privatbrukskopiering i omfang synes å være så vidt beskjeden (ifølge Kopinor under 5 %) at dette ikke tilsier etablering av et nytt system for oppgjør over statsbudsjettet. Sikring av verk-relevante parametre for oppgjør skjer også mest hensiktsmessig ved Kopinor-modellen.

Undervisningsvirksomhet og eksamen. Til Høringsnotatets pkt 3.4.3. (s 34-36) – utk §§ 13 flg

a. Utlekning på nett - interessekonflikter

UiB anser det som betimelig at reglene om undervisningsbruk av verk tilpasses den digitale virkelighet ved ny tredeling for avtalelisens i utk § 13 b: *eksemplarfremstilling, opptak fra*

⁸ Om nedlastning og utskrift fra digitalt skjermbilde, se bemerkninger ovenfor i teksten.

radio/TV samt *tilgjengeliggjøring* av utgitte verk. Men når tilgjengeliggjøring likestilles med eksemplarframstilling, betyr dette at man til undervisningsbruk *kan legge ut på nett* verk som i dag bare kan kopieres, dvs uten at rettighetshaver samtykker konkret. Siden dette er en meget betydelig utvidelse i forhold til gjeldende avtalelisensordning, mener UiB som nevnt at det er ønskelig å sette inn i selve lovteksten de materielle begrensninger som følger av *tretrinns-testen* (Dir Art 5 nr 5). Vi viser til bemerkninger ovenfor om dette og tilføyer at det kan tenkes en interessekonflikt mellom en forfatter som har gode saklige grunner til å motsette seg at hans artikkel eller annet verk brukes på denne måten. Det bør m a o overveies å gi forfatteren beføyelser som går foran utk § 13b, jf at Dir Art 5 nr 5 overstyrer og begrenser direktivets hjemmel for lovforslaget i Dir Art 5 nr 3 (a) . Indirekte vil også hensynet til forlag eller tidsskriftredaksjoner utgjøre en del av dette interessebildet.

b. Lovens forhold til avtaler og ansettelsesvilkår

Det bør i forarbeidene til lovendringen i denne forbindelse klargjøres at § 13b står tilbake ikke bare for § 21, men også for (a) uttrykkelig samtykke fra rettighetshaverne til undervisningsbruk av materiale (f eks forfatter og forlag) samt (b) en tolkning av avtaleforholdet som åpner for at arbeidsgiver kan disponere verk fordi dette følger av en naturlig formålsorientert fortolkning av forholdet mellom den ansatte og hans arbeidsgiver.

c. Interaktiv undervisning og andre moderne undervisningsformer – forholdet til åvl / utk § 21 tredje ledd

Gjeldende lov bygger på et skille mellom *eksemplarframstilling* av undervisningsmateriale regulert i åvl § 13 og utk § 13b på den ene side og *fremføring* av verk i undervisningssammenheng etter åvl § 21 og utk § 21 tredje ledd, jf ellers visningshjemmelen i § 20. Undervisning basert på verk utlagt på nett følger f eks fremføringsreglene der det ikke gjelder krav om avtalelisens, mens produksjon av materiale i tilknytning til undervisningsvirksomhet skjer etter reglene om avtalelisens for eksemplarframstilling. Når tradisjonelle forelesninger erstattes av interaktive undervisningsformer oppstår behov for å klargjøre hvordan grensen skal trekkes mellom virkeområdet for de to hovedtyper av verksbruk som her er nevnt. Privatbrukshjemmelen for studiebruk i åvl § 12 første ledd (uten avtalelisens) bidrar til å underbygge avklaringsbehov her.

Vedrørende problematiske sondringer ved interaktive undervisningsformer (forholdet til åvl § 21 utk § 21 tredje ledd om fremføring – Høringsnotat et s 22 og s 75) vises til kommentarer ovenfor.

d. Undervisning og eksamen – særlig om musikkverk – Høringsnotat s 82

For annet enn musikkverk og teaterverk vil avtalelisensordningen dekke begge deler, og det er neppe behov for sondringer.

For musikkverk er det reist spørsmål om hvor langt begrepet undervisning kan strekkes i forhold til fremføring som har et blandet pedagogisk/eksamensmessig formål, særlig med sikte på fremføring der utenforstående har adgang (konsert). Vi viser til *B Stuevold Lassens* notat 17.3.1999.

Problemet i forhold til det foreliggende utk består i at eksamensbruk er uttrykkelig nevnt i tvangslisensregelen i § 13a som ikke foreslås endret, samtidig som § 18 omgjøres til en avtalelisensregel og at eksamenshjemmelen i bestemmelsens annet ledd oppheves.

Åvl § 21 / utk § 21 tredje ledd omhandler fortsatt bare undervisning og ikke eksamen. Fremføring av (musikk)verk kan derfor i fortsettelsen bare skje når dette kan sies å skje i en undervisningssituasjon, og hjemmelen strekker seg ikke så langt som til å omfatte eksamensformål. Vi viser til Stuevold Lassens drøftelse av 14 typetilfelle hentet fra et typisk musikkutdanningsmiljø, og med ulike vurdering avhengig av hvilket innslag undervisningsformålet har i hvert tilfelle.

Etter vår oppfatning bør undervisning og eksamen likestilles i denne forbindelse og vi ber departementet overveie en endring og klargjøring i lovteksten. Gjeldende § 21 tredje ledds siste punktum (som ikke er foreslått opphevet eller endret) avgrenser overfor ”organisert konsertvirksomhet” og synes dermed tilstrekkelig til å sikre mot omgåelse her. Spørsmålet er i vårt miljø særlig praktisk ved undervisningsvirksomheten ved Griegakademiet, der grensen blir helt flytende mellom pedagogisk virksomhet og prøvning av ferdigheter i en konserterende utøver-situasjon med vekslende islett av ferdighetstrening og eksamen.

e. Fjernundervisning – Høringsnotat s 35-36, jf s 45

Begrepet fjernundervisning er i UH-systemet lite egnet som avgrensningskriterium. Internett og e-mail innebærer i dag at institusjonenes undervisning kan variere fra konvensjonelle kateterforelesninger til undervisning i ”virtuelle” klasserom, der studentene nyttiggjør seg tiltakene kollektivt, gruppevis eller individuelt - uten geografiske begrensninger av noen art. Slik undervisning er allerede nå nokså vanlig mange steder. Om man skal kalle den offentlig er et spørsmål om terminologi. Undervisning skjer i praksis ikke ervervsmessig for så vidt som inndekning ved semesteravgift, betaling for materiale o l er basert på selvkost uten forutsetninger om kommersielt utbytte, jfr universitetslovens § 2. Eventuelle avgrensninger overfor mottagergrupper som ikke er institusjonstilhørige (semesteravgift) skjer i praksis ved at det tildeles brukernavn og passord for tilgang til materiale. Departementets redegjørelse for de faktiske forhold og de regeltekniske implikasjoner bør etter vår oppfatning tilpasses denne dagens virkelighet.

Med sikte på den mulighet at man fremtidig i større utstrekning vil kommersialisere undervisningsvirksomheten, tiltrer vi den foreslåtte presisering utk § 21 tredje ledd, *men mener at tilføyelsen bør settes som et bedre synliggjort nytt ledd i bestemmelsen* og ikke blandes med regler som handler om mer spesielle verktyper og om konsertvirksomhet. Om begrepet ”ikke-ervervsmessig” (i direktivets språkbruk ”non-commercial”) bør dette presiseres til ikke å omfatte selvkost, jf Ot prp nr 85 (1997-98) s 32

Nye regler om bibliotek, arkiv, museer og undervisningsinstitusjoner. Til Høringsnotatets pkt 3.4.6. (s 38-42) – utk §§ 16 og 16a

a. Avgrensninger

Vi viser til bemerkninger ovenfor om praktisk behov for å klargjøre grensen mellom privatbruksreglene i § 12 og det som heretter inngår som bibliotekstjenester etter §§ 16-16a.

Vi forstår det slik at brukere (studenter og forskere) som selv tar kopier ved bruk av bibliotekets kopiutstyr av materiale (utenom verk som omfattes av utk § 21 tredje ledd) eller som nyttiggjør seg nett-tjenester i samlingene til eksemplarframstilling (utskrift i lokalene), vil være omfattet av den uendrede § 12 første ledd, mens personalbaserte bibliotekstjenester antas å følge §§ 16-16a, og da slik at forskriftshjemmelen etter § 16 første og annet ledd er *grensesettende* for hvilke tjenester bibliotekspersonalet overhodet kan yte brukerne uten at man kommer over i § 16a (avtalelisens). Som nevnt er det ønskelig at lovtekst eller forarbeider trekker en klar og praktisk anvendbar grense for hvor langt § 12 første ledd går i dette området, dels i relasjon til fremmed hjelp til konvensjonell eksemplarframstilling, dels ved spørsmål om nedlastning til diskett eller fil med sikte på forsknings- og studiebruk, både ved ”kontrollert fjernlån” og ved bruk av verk som fra før finnes digitalisert i samlingen.⁹ Drøftelsen i Høringsnotatet s 40 og s 80 kan tyde på at det kan være forutsatt at brukerreglene skal være forskjellige for fjernlån og lokal bruk av verk som finnes i samlingen, uten at dette fremgår klart. Teksten i endringsforslagene sammenholdt med det som ikke foreslås endret synes å lede til at privatbruksregelen i § 12 med det nevnte avgrensningsbehov overfor §§ 16 og 16a ikke berøres av lovendringen, verken for fotokopiering fra papir eller for utskrift fra skjermbilde (bibliotekets egne digitalisert materiale *eller* ”kontrollert fjernlån”).

b. Forskriftshjemmel – utk § 16 første ledd

Både utk § 16 første og annet ledd er forskriftshjemler og dermed er rekkevidden ikke gitt før slik forskrift utarbeides, slik at eventuell utvidelse i forhold til gjeldende forskrift FOR 2001-12-21 nr 1563 først kan vurderes når så skjer. Hjemmelen i utk § 16 første ledd utvides til ”for nærmere angitte formål” og den eneste begrensning ligger i at fremstillingen ikke skal skje til ervervsmessig bruk. UiB forstår dette slik at verkbearbeidelse som skjer ut fra tilgjengelighetshensyn, f eks digitalisering i stedet for å kjøpe flere enn ett eksemplar av verket, må anses for å være ikke ervervsmessig, mens derimot kopiering av verk for å unngå et ellers naturlig innkjøp vil være i strid med § 16 første ledd (og dessuten i strid med tretrinnsregelen i Dir Art 5 nr 5). Men Høringsutkastet problematiserer ikke den grensegang som her må foretas mellom ikke tillatte ervervsmessige hensyn og den form for rasjonalisering og besparelse som ligger i selve overgangen til en digital virkelighet for biblioteksmateriale generelt og forskningsdokumentasjon spesielt. Er det tale om et ervervsformål når biblioteket kan nøye seg med å kjøpe ett eksemplar av et verk siden verket lovlig kan digitaliseres, fremfor å kjøpe det antall fysiske eksemplarer som man erfaringsmessig antar det vil være behov for (f eks omspurte lærebøker)? Digitalisering av hele eller deler av samlingen med sikte på ikke-ervervsmessig *senere* tilgjengeliggjøring synes å ligge innenfor formålet både etter § 16 første ledd og etter Dir Art 5 nr 2 (c) og Art 5 nr 2 (n). Bibliotek bør altså etter dette allerede nå -- forutsatt tilstrekkelig vid forskriftshjemmel - kunne *forberede* utvidede brukertjenester ved å legge samlingene digitalt

⁹ Jf T Steens artikkel (omtalt i note 6) på s 42-44.

tilgjengelig fra PC, i påvente av at forskriftshjemmelen etter § 16 annet ledd utnyttes eller brukere melder seg for tilgang etter utk § 16a.

c. Terminaltilbud for både bibliotek og undervisningsinstitusjoner – utk § 16 annet ledd, jf Dir Art 5 nr 2 (c) og (n) – Høringsnotat s 40-41 og s 80

Vi forutsetter at hjemmelen i § 16 annet ledd vil bli brukt i forskrift, slik at kontrollerte digitale tjenester til brukere i lokalene omfatter både tilgjengeliggjøring på skjerm og utskrift. Brukerens egen utskrift til privat yrkesmessig bruk forutsetter vi kan skje med hjemmel i privatbruksregelen i åvl § 12 siden dette må anses som eksemplarframstilling. Gjeldende forskrift § 1-2 må tilpasses til dette for at § 16 annet ledd skal virke etter sin hensikt. Derimot er det visstnok etter bemerkningene i Høringsnotatet s 80 og s 40 meningen at brukeren verken skal kunne laste materialet ned til diskett eller videresende som e-mail e l til egen PC.

Terminalregelen i § 16 annet ledd er fri, jf avtalelisensregelen for videregående bibliotekstjenester i den følgende § 16a. Det blir derfor av betydning å avklare hvor langt ”terminalregelen” går.

Når regelen utvides til å omfatte både bibliotek og undervisningsinstitusjoner, oppstår spørsmål om det innbyrdes forhold mellom de to. UiB forstår direktivets Art 5 nr 2 (n) og utkastets § 16 annet ledd slik at geografisk nærhet mellom bibliotek og UH-institusjon *ikke* betyr at tjenesten kan tilbys over institusjonsgrensen. Det vitenskapelige personale må befinne seg i biblioteksområdet for å nyttiggjøre seg et nettilbud istandbragt ved § 16 første ledd – og brukere i biblioteksområdet må inn i institusjonens lokaler for å nyttiggjøre seg eventuelle fristilte forskningsbaser. En ordning (f eks BIBSYS) som åpner for full skjermtilgang fra eget kontor vil dermed så vidt forstås ligge utenfor hjemmelen, likeså at bibliotekspersonale etterkommer henvendelser ved å sende verket som vedlegg på e-mail. Dette må i tilfelle skjer etter § 16a og da forutsettes avtalelisens.

Forskningsinstitusjoner, arkiv og museer kan *selv* iverksette digitalisering og tilby egne ansatte og studenter tilgang etter § 16 annet ledd dersom hjemmelen utnyttes. Digitaliserte tekstmengder til bruk for forskningsprosjekter må dermed uten avtalelisens kunne stilles til rådighet for institusjonens egne forskere og studenter etter § 16 annet ledd, men da slik at nedlastning for utskrift fra en database må kunne skje etter avgiftsordningen som foreslås etablert for privat kopiering etter utk §§ 12a-12c (alternativ A). Tilgjengeliggjøring for brukere utenom dette område kan bare skje etter § 16a, men denne gjelder bare for bibliotek og ikke for forskningsinstitusjoner.

Uttrykket ”private studieformål” gjengir Dir Art 5 nr 2 (n) ”private study” og er dermed ikke gjenstand for lovgivningspolitisk vurdering. Vi kan vanskelig se at dette kriteriet vil få særlig praktisk betydning som avgrensningskriterium, iallfall ikke i et UH.-miljø. Det kan ikke forutsettes at bibliotekspersonale skal foreta undersøkelser eller kontroller for å sikre at brukeren har et lovlig formål med sin henvendelse (f eks kan man ikke vite om en advokat som oppsøker biblioteket forbereder et oppdrag for sin klient eller om han skriver en artikkel for fagtidsskrift).

d. Museer -

Terminalregelen i § 16 annet ledd gjelder også for museer og kan her ha praktisk betydning ved tilrettelegning av utstilt materiale, f eks ved display der man av pedagogiske grunner gjengir deler av samlingen, tekster, bilder m v. Museer er åpne for almenheten, og dette kan bli et problem når avgrensning til ”private studieformål” i utk § 16 annet ledd skal anvendes. Det kan hevdes at kriteriet språklig utelukker tilgjengeliggjøring for museets brukere som ikke har noe spesielt forsknings- eller spesielle studieformål for øye, f eks besøk av skoleklasser eller turister. Lovmotivene bør klargjøre hvordan § 16 annet ledd skal tolkes i slike tilfelle, eventuelt om det er meningen å ha ulike tilgangsnivåer avhengig av hvilke brukere det konkret er tale om.

e. Eksemplar og nettilgang for verk i bibliotek – utk § 16a – Høringsnotat et s 42 og s 80

Bestemmelsen utvider avtalelisensordningen vesentlig og leder etter ordlyden til at rettighetshaverne må godta utlegning av verk på nett. Bestemmelsen har ingen direkte hjemmel i direktivet, for så vidt som Art 5 nr 3 (n) bare gjelder lokal tilgang ”on the premises” og Art 5 nr 2 (c) bare åpner for unntak fra Art 2 ”Reproduction right” og ikke fra Artiklene 3-4 om henholdsvis ”Right of communication” og ”Distribution right”, jf også den restriktive Preamble Recital (40) om at selv ”non-profit making establishments” ikke skal nyttiggjøre seg ”...uses made in the context of on-line delivery of protected works or other subject-matter.” Departementets hjemmel for avtalelisens i § 16a må derfor være forutsetningen om eksisterende avtalelisensordninger omhandlet i Preamble Recital (18). UiB mener at hjemmelsgrunnlaget for den nye § 16a bør klargjøres og tydeliggjøres. Omtalen i Høringsnotatet vedrørende denne bestemmelsen er meget knapp.

Ved siden av undervisningsregelen i § 13b er § 16a *en meget vesentlig utvidelse i forhold til dagens rettsstilstand*, der det har vært en festnet oppfatning at utlegning på nett ikke kan skje uten rettighetshavernes samtykke.¹⁰ UiB viser her igjen til at en så vidtgående liberalisering nødvendiggjør at tretrinnssteden i Dir Art 5 nr 5 bringes inn i lovteksten til balanse, dvs det er etter vår oppfatning ikke nok at slik balanse utelukkende søkes ivaretatt ved forhandlinger mellom rettighetshaverorganisasjonene og Kopinor, særlig hensett til ordningens kollektive preg og avstand mellom den enkelte rettighetshaver og organisasjonen.

f. Digital overføring i bibliotekssamarbeid?

UiB støtter UHRs forslag fra høringsrunden om forskrift fra 2002 om å muliggjøre digital ”on demand” overføring mellom bibliotek som går lenger enn den som omtales i Høringsnotatet på s 40.. I UH-miljøene vil en slik hjemmelsutvidelse vesentlig forbedre forskernes muligheter for dokumentasjon, og med de begrensninger som ligger i tretrinnssteden - jf Dir Art 5 nr 2 (c) og Preamble Recital (40) - og forutsetningen om ikke-erhvervsmessig bruk, kan vi ikke se at rettighetshavernes interesser går for nær ved forstandig forskriftsregulering.

¹⁰ Når opphavsmannen *selv* har lagt verket ut på nett, oppstår spørsmål om hvilke beføyelser som kan legges i en slik handling (nedlastning, eksemplarframstilling, lenking m v). Dette løser ikke lovutkastet eller høringsnotatet.

Bruk av verk for funksjonshemmede. (s 42-43) – utk §§ 17 – 17b

Funksjonshemmede brukere er i UH-miljøet typisk enten forskere eller studenter, og begge grupper bør tilgodeses ved regler som letter gruppenes arbeidssituasjon, slik det nå legges opp til.

Utgangspunktet for regulering av funksjonshemmede forsknings- og studiemuligheter er Dir Art 5 nr 3 (b), jf Preamble Recital (43).¹¹ Det er her ikke tale om plikter, men om *kan*-regler. Det er likevel verdt å merke seg at Recital (43) fremhever viktigheten av å lette tilgangen til verk for funksjonshemmede, samtidig som Recital (18)¹² fastslår at medlemsstatene fritt kan utforme rettighetene med direktivet som grunnlag. Lovgiver kan etter dette utarbeide regler som i større grad enn Art 5 nr 3 (b) begrenser kretsen av funksjonshemmede og omfanget av særreglene. Reglene bør likevel så langt det er mulig oppfylle grunnsetningene i Recital (43).

Art 5 nr 3 (b) har følgende innhold:

“Member States may provide for exceptions or limitations to the rights provided for in Articles 2 and 3 in the following cases:

(b) uses, for the benefit of people with a disability, which are directly related to the disability and of a non-commercial nature, to the extent required by the specific disability;”

Departementets forslag til endringer i åndsverkloven § 17 og til ny § 17a og § 17b utvider kretsen av funksjonshemmede og omfanget av tiltakene i forhold til gjeldende § 17, og dette har full støtte i UiB.

I samsvar med direktivet forutsettes særreglene for fremstilling av verk til funksjonshemmede ikke å være av kommersiell art. For den enkelte funksjonshemmede vil nok ikke denne begrensningen være særlig merkbar, bortsett fra at det ikke er tillatt å fremstille lydbøker. Departementet åpner for at eksemplarframstilling kan skje til selvkost eller mot symbolsk betaling. Her bør man være forsiktig med å pålegge den enkelte funksjonshemmede ekstra utgifter i forhold til andre brukere.

Videre påpekes at departementets forslag oppstiller et vilkår som i praksis kan tenkes å avgrense kretsen av funksjonshemmede som kan nyte godt av særreglene. I utk § 17 første ledd, første setning fremgår det at den funksjonshemmede for å dra nytte av særreglene må være ute av stand til å ”tilegne seg verket på vanlig måte”. Uttrykket bør klargjøres med sikte på å unngå at man utelukker de funksjonshemmede som faktisk *kan* lese litteratur og lytte til musikkverk på vanlig måte, men som fordi dette er tid- eller særlig arbeidskrevende likevel har behov for *praktiske* tilpasninger for å kunne ha fullt utbytte av verket. En del bevegelsehemmede kan dårlig eller ikke skrive egenhendig. Noen av disse er avhengig av kopiering av verk i stort omfang, og disse fanges i dag kun opp av Kopinor-avtalen. Det kan

¹¹ “It is in any case important for the Member States to adopt all necessary measures to facilitate access to works by persons suffering from a disability which constitutes an obstacle to the use of the works themselves, and to pay particular attention to accessible formats.”

¹² “This Directive is without prejudice to the arrangements in the Member States concerning the management of rights such as extended collective licences.”

være meget tids- og arbeidskrevende å notere fra verk. Kopiering er i praksis det foretrukne alternativ, og den forslåtte bestemmelse må derfor tolkes utvidende og liberalt. Andre vil ha behov for utlån av litteratur som biblioteket normalt ikke låner ut. For noen kan det være vanskelig å sitte på et bibliotek og lese en bok. Dette kan ha sammenheng med at den bevegelseshemmede kan trenge praktiske innretninger som for eksempel spesialbord og lignende. Det kan også ha sammenheng med at den bevegelseshemmede har problemer med å notere stikkord fra verket. Noen bruker tilpassede datamaskiner som ikke er lett å ta med seg på et bibliotek. Andre bruker sekretær, noe som også kan skape problemer på et stille bibliotek. Lignende problem kan oppstå i forhold til digitale søkebasen som bare et bibliotek har tilgang på.

Direktivet Art 5 nr 3.(b) har ingen begrensning i forhold til funksjonshemmede. Grunnsetningene i den siterte Recital (43) tilsier at det vises betydelig romslighet ved forberedelsen av utk § 17 med tilhørende motivuttalelser.

UiB mener videre at den begrensede biblioteksbruksregel som tenkes utarbeidet i tilknytning til utk § 16 første og annet ledd liberaliseres for å muliggjøre nedlastning til egnet medium for f eks forskere og studenter med funksjonshemming – og uten de geografiske og lokalmessige begrensninger som ellers er forutsatt i utk § 16 annet ledd.

Funksjonshemmede vil i praksis kunne ha problemer med å tilegne seg muntlig undervisning. For studentundervisning generelt er det i dag noe omstridt om det kan gjøre lydopptak uten foreleserens samtykke. UiB mener at en hjemmel for funksjonshemmede til å gjøre slik opptak er helt uproblematisk, og ber departementet sørge for dette.

Etter dette mener UiB at det bør innarbeides en mer omfattende regulering i tilslutning til § 17 enn den det er lagt opp til i Høringsnotatet, og da slik at bestemmelsen kommer til å tilgodese alle grupper av personer med arbeidsmessige, hørsels- eller synsmessige hemninger som etter lovverket ellers anses for å høre til gruppen funksjonshemmede, videre at bestemmelsen bør omfatte både *eksemplarframstilling*, *digital nedlastning fra bibliotek til egen PC* ut over den adgang som departementet har lagt opp til for andre brukere - samt *opptak av undervisning*. Overskriftene må i tilfelle endres tilsvarende.

Samleverk – kompendier – Høringsnotat et pkt 3.4.10.

Samleverk og kompendier brukes i betydelig utstrekning som ledd i pensumstjenester o l for de studerende. Det foreslås å endre åvl fra tvangslisens til avtalelisens samt at femårsregelen i gjeldende § 18 oppheves. Vi støtter begge forslag.

Kunstverk – fotografiske verk – Høringsnotatet pkt 3.4.10.

Vi er tvilende til at fotografiske verk bør overføres fra tvangslisens til avtalelisens (utk § 24) og mener også at utk § 23 første ledd har fått en unødig komplisert utforming. Bestemmelsen bør forenkles og departementet bør revurdere om hensynene for avtalelisens er tilstrekkelig tungtveiende til å endre dagens ordning. Vi skal omtale to slike.

Avtalelisensordningen – utk Kap 2a. Avregningsordninger. Subsidiær nemndslisens -- Dir Preamble Recital 46

UiB støtter forslaget om innredigering av nytt Kap 2a, felles for avtalelisensordningene etter gjeldende og ny lov. Utvidelsen av avtalelisens for bruksmåter som enten har vært fri eller lovstridig skaper imidlertid en del problemer som vi ikke kan se at Høringsnotatet har tatt tilstrekkelig høyde for.

a. Fribruk og dobbelt registrering

De nye avtalelisensordninger kan i praksis komme til å overlappe hverandre. Det kan gjelde avtalelisens for privatbruk for studenter og forskere (§ 12), institusjonsbruk (§ 14), ny avtalelisens for materiale som stilles til rådighet med hjemmel i utk § 16a. Vi vil peke på nødvendigheten av å gjennomgå rapporteringssystemer og rutiner for oppgjør med sikte på å unngå at det betales for samme bruk mer enn en gang. Dette vedrører ikke utformningen av lovteksten, men ansvaret for en forsvarlig oppfølging på institusjons- og organisasjonsnivå. På bibliotekssektoren bør dette aspektet tas for øye ved utarbeidelsen av ny forskrift til erstatning for den gjeldende fra 2002. Vi er kjent med dette også er påpekt av Nasjonalbiblioteket i sin høringsuttalelse 18.6.2003. Vi tilføyer at fribrukskopiering etter konkret avtale med rettighetshavere eller deres organisasjon iallfall i prinsippet skal holdes utenom oppgjør i avtalelisensstilfellene, dvs regnes på linje med fri privatbrukskopiering under gjeldende lov (§12). Det må også avgrenses mot samleverk.

b. Subsidiær nemndslisens

Spørsmålet om en hensiktsmessig løsningsmodell ved konflikter under forhandlinger/reforhandlinger om avtalelisens har vært reist ved tidligere anledninger. Det ble drøftet av Opphavsrettsutvalget i NOU 1988:22, men et forslag om slik ordning ble avvist ved siste åvl-revisjon i Ot prp nr 15 (1994-95) s 27.

EF-direktivet omhandler ikke spørsmålet direkte, men det forutsettes i Preamble Recital 46 følgende:

“Recourse to mediation could help users and rightholders to settle disputes. The Commission, in cooperation with the Member States within the Contact Committee, should undertake a study to consider new legal ways of settling disputes concerning copyright and related rights.”

UBB påpeker at forhandlingssituasjonen i forholdet mellom institusjonene og Kopinor er slik at spørsmålet om en subsidiær nemndsløsning på ny bør settes på agendaen. Denne type konfliktløsning er etter hvert blitt nokså vanlig og det kan være et spørsmål om ikke også tolkningen av både konvensjoner på området og direktivet nå bør tilpasses dagens krav. Med den meget vesentlige utvidelse av avtalelisensordningen som er nedfelt i den aktuelle lovreform bør det ses kritisk på den manglende balanse og likevekt som består mellom partene når ordningene skal gis en avtalemessig innpakning. Den foreslått utvidelse av avtalelisensordningen vil dels medføre økte omkostninger for institusjoner som gjør bruk av ordningene, dels gi Kopinor en vesentlig styrket forhandlingsposisjon uten noen tilsvarende

styrkning på institusjonssiden. Verken normale forskningsaktiviteter, undervisning, biblioteksvirksomhet eller museumsvirksomhet kan legges ned i påvente av at det oppnås enighet hver gang avtalene skal reforhandles.